

पुर्णमा International School

Shree Swaminarayan Gurukul, Zundal

Grade - VIII

Sanskrit

Specimen

Copy

Year- 2021-22

अनुक्रमणिका

Pa-1 chapter (1 to 4)

Sa-1 chapter (1 to 8)

प्रथमःपाठः	सुभाषितानि	3
द्वितीयःपाठः	बिलस्यवाणी न कदापि मे श्रुता	6

प्रथमःपाठः सुभाषितानि

➤ कठिन शब्दार्थः

- निर्गुणं - गुणहीनको
- अपेया - न पीने योग्य
- साक्षात्- वास्तव में
- पिशुनस्य - चुगलखोरका
- नराधिपस्य - राजा का
- कटुकं - कड़वा
- सृजन्ति - रचनाकरतेहैं
- वायसाः - कौए

➤ शब्दार्थः

• मूर्ध्नि	- सिर पर	• विप्रदानम	- मुसीबतों का
• पौरुषम	- मेहनत को	• अर्थिनः	- माँगनेपर
• कृपखननं	- कुआं खोदना	• वल्कल	- पेड़ की छाल
• प्रतिक्रियाः	- समाधान	• दारुभि	- लकड़ियों के
• प्रदीप्ते	- जलनेपर	द्वारा	
• गृहे	- घर के	• महीरुहा	- वृक्ष

अभ्यासः

➤ साहित्य

प्र-2 श्लोकांशेषु रिक्तस्थानानि पूरयत-

- (क) समुद्रमासाद्य भवन्त्यपेयाः।
(ख) श्रुत्वा वचः मधुरसूक्तरसं सृजन्ति।
(ग) तद्भागधेयं परमं पशूनाम्।
(घ) विद्याफलं व्यसनिनं कृपणस्य सौख्यम्।
(ङ) पौरुषविहाययः दैवम् अवलम्बते।
(च) चिन्तनीया हि विपदाम् आदौ प्रतिक्रियाः।

प्र-3 प्रश्नानाम् उत्तराणि एकपदेन लिखत-

- (क) व्यसनिनः किं नश्यति?
उत्तर-विद्याफलम्।
- (ख) कस्यां रोचमानायां सर्वकुलं रोचते?
उत्तर-स्त्रियाम्।
- (ग) कस्य यशः नश्यति?
उत्तर-लुब्धस्य।
- (घ) मधुमक्षिका किं जनयति?
उत्तर-माधुर्यम्।

(ड) मधुरसूक्तरसंकेसृजन्ति?

उत्तर-मधुमक्षिका।

प्र-4 अधोलिखित-तद्भव-शब्दानां कृते पाठात् चित्वा संस्कृतपदानि लिखत-

यथा-कंजूस

- कड़वा
- पूँछ
- लोभी
- मधुमक्खी
- तिनका

कृपणः

कटुकम्

पुच्छ

लुब्ध

मधुमक्षिका

तृणम्

➤ व्याकरण

प्र-5 अधोलिखितेषु वाक्येषु कर्तृपदं क्रियापदं च चित्वा लिखत-

वाक्यानि

यथासन्तः मधुरसूक्तरसंसृजन्ति।

कर्ता

सन्तः

क्रिया

सृजन्ति

(क) निर्गुणं प्राप्य भवन्ति दोषाः।

दोषाः

भवन्ति

(ख) गुणज्ञेषु गुणाः भवन्ति।

गुणाः

भवन्ति

(ग) मधुमक्षिका माधुर्यं जनयेत्।

मधुमक्षिका

जनयेत्

(घ) पिशुनस्य मैत्री यशः नाशयति।

मैत्री

नाशयति

(ङ) नद्यः समुद्रमासाद्य अपेयाः भवन्ति।

नद्यः

भवन्ति

प्र-6 रेखाङ्कितानि पदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत-

(क) गुणाः गुणज्ञेषु गुणाः भवन्ति।

उत्तर-गुणज्ञेषु किं गुणाः भवन्ति?

(ख) नद्यः सुस्वादुतोयाः भवन्ति।

उत्तर-सुस्वादुतोयाः कासां भवन्ति?

(ग) लुब्धस्य यशःनश्यति।

उत्तर-कस्य यशः नश्यति?

(घ) मधुमक्षिका माधुर्यमेव जनयति।

उत्तर-का माधुर्यमेव जनयति?

(ङ) तस्य मूर्ध्नि तिष्ठन्ति वायसाः।

उत्तर-तस्य कुत्र तिष्ठन्ति वायसाः?

प्र-7 उदाहरणानुसारं पदानि पृथक् कुरुत-

यथा-समुद्रमासाद्य	-	समुद्रम्	+	आसाद्य
माधुर्यमेव	-	माधुर्यम्	+	एव
अल्पमेव	-	अल्पम्	+	एव
सर्वमेव	-	सर्वम्	+	एव
दैवमेव	-	दैवम्	+	एव
महात्मनामुक्तिः	-	महात्मनाम्	+	उक्तिः
विपदामादावेव	-	विपदाम्	+	आदौ + एव

पु.ना

द्वितीयः पाठः बिलस्य वाणी न कदापि मे श्रुता

➤ कठिन शब्दार्थः

- परिभ्रमन - धूमता हुआ
- क्षुधात - भूख से व्याकुल
- गुहायाम - गुफा में
- सिंहपदपद्धतिः - शरकैपैरों के चिह्न
- भयसन्त्रस्तमनसां - डरे हुए मनवालों का
- आकारयिष्यसि - पुकारोगी

➤ शब्दार्थः

• विचिन्तय	- सोचकर	• आह्वानम्	- पुकार
• शृगालः	- गीदड़	• वाणी	- आवाज
• वेपथु	- कम्पन	• वने	- जंगल
• नूनम्	- निश्चय से	• परिभ्रमन	- धूमता हुआ

अभ्यासः

➤ साहित्य

प्र-2 एकपदेन उत्तरं लिखत-

(क) सिंहस्य नाम किम्?

उत्तर- खरनखरः।

(ख) गुहायाः स्वामी कः आसीत्?

उत्तर- दधिपुच्छः शृगालः।

(ग) सिंहः कस्मिन् समये गुहायाः समीपे आगतः?

उत्तर- सूर्यास्तसमये।

(घ) हस्तपादादिकाः क्रियाः केषां न प्रवर्तन्ते?

उत्तर- भयसन्त्रस्तमनसाम्

(ङ) गुहा केन प्रतिध्वनिता?

उत्तर- सिंहस्य गर्जनेन

प्र-3 पूर्णवाक्येन उत्तरत

(क) खरनखरः कुत्र प्रतिवसति स्म?

उत्तर- खरनखरः वने प्रतिवसति स्म।

(ख) महतीं गुहां दृष्ट्वा सिंहः किम् अचिन्तयत्?

उत्तर- महतीं गुहां दृष्ट्वा सिंहः अचिन्तयत् - "नूनम् एतस्यां गुहायां रात्रौ कोऽपि जीवः आगच्छति। अतः अत्रैव निगूढो भूत्वा तिष्ठामि।"

(ग) शृगालः किम् अचिन्तयत्?

उत्तर- शृगालः अचिन्तयत् - "अहो विनष्टोऽस्मि। नूनम् अस्मिन् बिले सिंहः अस्तीति तर्कयामि। तत् किं करवाणि?"

(घ) शृगालः कुत्र पलायितः?

उत्तर- शृगालः गुहायाः दूरं पलायितः।

(ङ) गुहा समीप मागत्य शृगालः किं पश्यति?

उत्तर- गुहा समीप मागत्य शृगालः सिंहपदप्रद्वृत्तिं पश्यति।

(च) कः शोभते?

उत्तर- यः अनागतं कुरुते सः शोभत।

प्र-4 रेखांकितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत-

(क) क्षुधार्तः सिंहः कुत्रापि आहारं न प्राप्तवान्?

उत्तर- कीदृशः सिंहः कुत्रापि आहारं न प्राप्तवान्?

(ख) दधिपुच्छः नाम शृगालः गुहायाः स्वामी आसीत्?

उत्तर- किं नाम शृगालः गुहायाः स्वामी आसीत्?

(ग) एषा गुहा स्वामिनः सदा आह्वानं करोति?

उत्तर- एषा गुहा कस्य सदा आह्वानं करोति?

(घ) भयसन्त्रस्तमनसां हस्तपादादिकाः क्रियाः न प्रवर्तन्ते?

उत्तर- भयसन्त्रस्तमनसां कीदृशाः क्रियाः न प्रवर्तन्ते?

(ङ) आह्वानेन शृगालः बिले प्रविश्य सिंहस्य भोज्यं भविष्यति?

उत्तर- आह्वानेन शृगालः कुत्र प्रविश्य सिंहस्य भोज्यं भविष्यति?

प्र-5 घटनाक्रमानुसारं वाक्यानि लिखत-

- (क) परिभ्रमन् सिंहः क्षुधार्तो जातः।
(ख) सिंहः एकां महतीं गुहाम् अपश्यत्।
(ग) गुहायाः स्वामीदधिपुच्छः नामशृगालः समागच्छत्।
(घ) गुहायां कोऽपि अस्ति इति शृगालस्य विचारः।
(ङ) दूरस्थः शृगालः रवं कर्तुं मारब्धः।
(च) सिंहः शृगालस्य आह्वानमकरोत्।
(छ) दूरं पलायमानः शृगालः श्लोकमपठत्।

प्र-6 यथानिर्देशमुत्तरत-

(क) 'एकां महतीं गुहां दृष्ट्वा सः अचिन्तयत्' अस्मिन्वाक्ये कति विशेषणपदानि, संख्यया सह पदानि अपि लिखत?

उत्तर- 'एकां महतीं गुहां दृष्ट्वा सः अचिन्तयत्' - अस्मिन्वाक्ये द्वे विशेषणपदे स्तः। तद्यथा-
१. एकाम् इति प्रथमं विशेषणपदम्, २. महतीम् इति च द्वितीयं विशेषणपदम्।

(ख) तदहम् अस्य आह्वानं करोमि- अत्र 'अहम्' इति पदं कस्मै प्रयुक्तम्?

उत्तर- तदहम् अस्य आह्वानं करोमि- अत्र 'अहम्' इति पदं सिंहाय प्रयुक्तम्।

(ग) 'यदि त्वं मान आह्वयसि' अस्मिन्वाक्ये कर्तृपदं किम्?

उत्तर- 'यदि त्वं मान आह्वयसि' अस्मिन्वाक्ये 'त्वम्' इति कर्तृपदम्।

(घ) 'सिंहपदपद्धतिः गुहायां प्रविष्टा दृश्यते' अस्मिन्वाक्ये क्रियापदं किम्?

उत्तर- 'सिंहपदपद्धतिः गुहायां प्रविष्टा दृश्यते' - अस्मिन्वाक्ये 'दृश्यते' इति क्रियापदम्।

(ङ) 'वनेऽत्र संस्थस्य समागता जरा' अस्मिन्वाक्ये अव्ययपदं किम्?

उत्तर- 'वनेऽत्र संस्थस्य समागता जरा' अस्मिन्वाक्ये अव्ययपदं भवति 'अत्र' इति।

➤ रचनात्मक-कार्यम्

प्र-7 मञ्जूषातः अव्ययपदानि चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत-

कश्चन दूरे नीचैः यदा तदा यदि तर्हि परम् च सहसा
परन्तु तत्र

एकस्मिन् वने कश्चन व्याधः जालं विस्तीर्य दूरे स्थितः। क्रमशः आकाशे स परिवारः कपोतराजः चित्रग्रीवः निर्गतः। तदा तण्डुलकणानां मुपरि कपोतानां लोभो जातः। परन्तु राजा तत्र सहमतः नासीत्। तस्य युक्तिः आसीत् यदि निर्जने वने कोऽपि मनुष्यो नास्ति तर्हि कुतो वा तण्डुलकणानां सम्भवः? यदा राज्ञः उपदेशम स्वीकृत्य ते नीचैः आगताद्वा, त जाले निपतिताः। अतः उक्तम् 'सहसा विदधीत न क्रियाम्'।

